

RUOKAVARMA-hankkeen politiikkasuositukset

Resilientti ruokajärjestelmä kykenee tarjoamaan riittävän ja terveellisen ravitsemuksen kaikille sen piirissä oleville ihmisille kaikkina aikoina ja kaikissa olosuhteissa. Nykyinen maatalouspolitiikka tähtää tuottavuuden, erikoistumisen eli yksipuolistumisen sekä rakennekehityksen eli keskittymisen lisäämiseen – nämä kehityskulut heikentävät ruokajärjestelmän resilienssiä. Resilientissä ruokajärjestelmässä on oltava taloudellista optimia enemmän tehottomuutta ja monimuotoisuutta, jolloin sosiaaliset ja ympäristönäkökohdat saavat samalla enemmän painoarvoa.

Nykyistä resilientimmän ruokajärjestelmän politiikkasuunnittelussa tulee vastata seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Miten valtaa hajautetaan ruokaketjussa?
- 2) Miten monimuotoisuutta lisätään ruokaketjussa?
- 3) Miten muutosvalmiutta ja -kykyä lisätään yhteiskunnassa ja ruokaketjussa?
- 4) Miten nykyisestä fossiilitalouteen perustuvasta regiimistä luovutaan?

Näihin kysymyksiin rehellisesti vastaamalla pystytään samalla muodostamaan visio uudesta ruokajärjestelmästä sekä tunnistamaan, suunnittelemaan ja toimeenpanemaan vision toteutumisen vaatimat toimenpiteet.

VALTA

Visio:

Isojen toimijoiden markkina- ja politiikkavalta on pienentynyt ja pienten kasvanut merkittävästi. Kauppa ei yksin määritä ihmisten ruokasuhdetta. Päätöksentekoa on hajautettu politiikassa ja hankinnoissa.

MONIMUOTOISUUS

Visio:

Monimuotoisuuden lisäämiseen liittyvät kannusteet ovat vahvempia kuin yksipuolistumisen lisäämiseen liittyvät kannusteet. Ruuan tuottajien, tuotantotapojen sekä maatalousluonnon monimuotoisuus on lisääntynyt merkittävästi.

MUUTOSKYKY

Visio:

Siellä missä resilienssin saavuttaminen vaatii eniten muutoksia on myös eniten resursseja: siis maataloilla. Kun lisätukea maataloudelle ei makseta, maatalous on saanut merkittävästi nykyistä suuremman osan ruokaketjun arvonalisästä ja kykenee tekemään tulevaisuusinvestointeja.

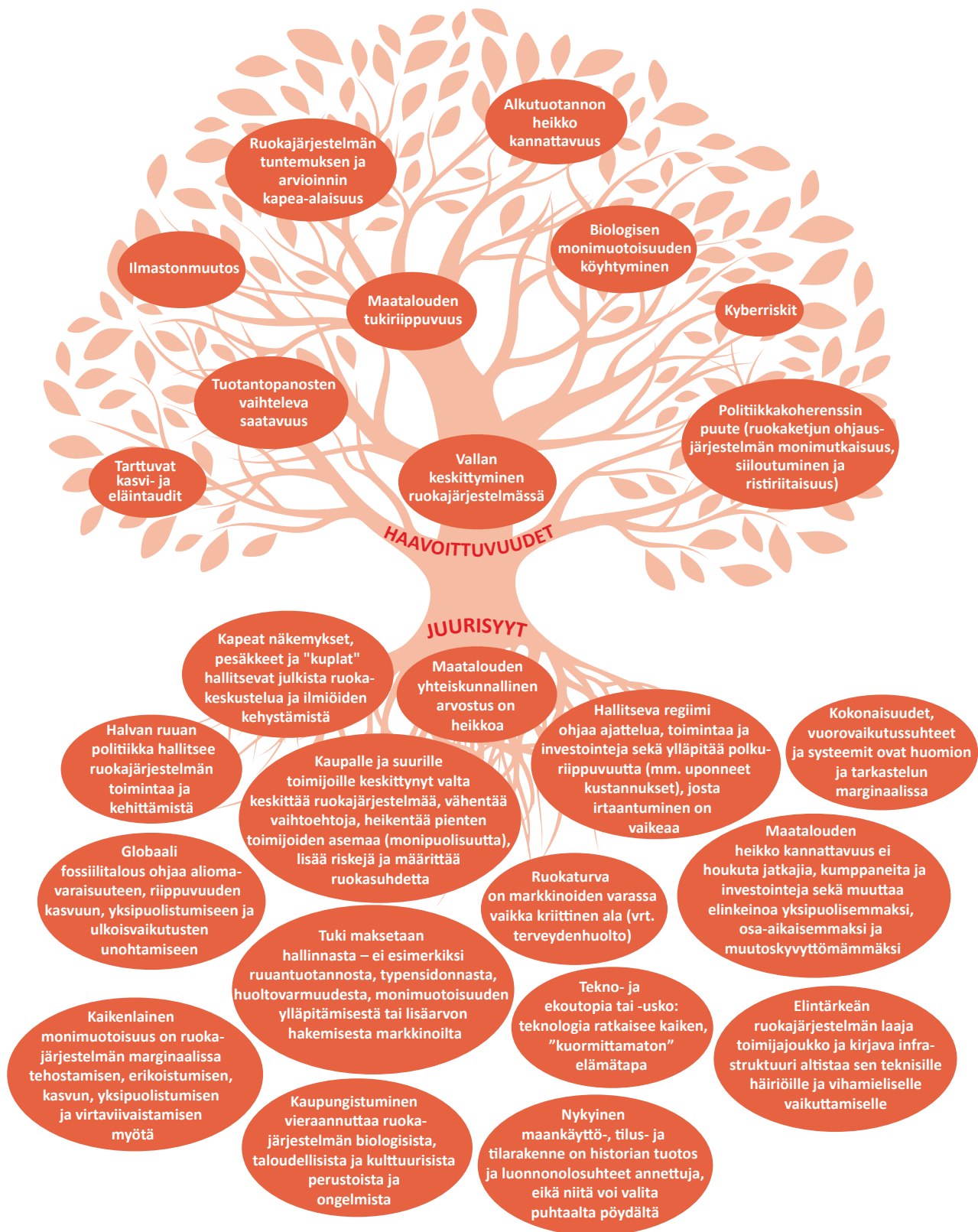
FOSSIILITALOUS

Visio:

Maatilat tai tilaryhmät ovat ravinne- ja energiaomavaraisia ja fossiilipanoksista on luovuttu.

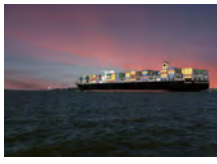
“Nykyinen ruokajärjestelmä on kuin vene, jonka pohjassa on 10 tapinreikää. Vene kelluu niin kauan kuin kaikki tapit pitävät.”

Nykyisen ruokajärjestelmän haavoittuvuudet ovat hyvin tunnettuja. Jotta ne voitaisiin poistaa, pitäisi poistaa niitä ylläpitävät juurisyyt. Juurisyiden poistaminen olisi asiantuntijoiden mukaan erittäin vaikeaa ja johtaisi onnistuessaan siihen, että nykyisen regiimin tilalle syntyisi kokonaan toisenlainen ruokajärjestelmä.

Keskinäisriippuvaisen ruokajärjestelmän ydinhaavoittuvuudet ja niitä ylläpitävät juurisyyt.

Nykyinen hallitseva ruokaregiimi saattaa muuttua toiseksi kehityssuunnaksi riittävän syvän kriisin jälkeen. Myös kuviteltavissa olevilla vaihtoehtoisilla ruokajärjestelmillä on omat haavoittuvuutensa.

GLOBALISAATIOREGIIMI Keskinäisriippuvainen ruokajärjestelmä

Maatilat ja alueet ovat erikoistuneita ja ruokaketjun osat eriytyneitä. Keskittynyt tuotantopanos- ja elintarviketeollisuus sekä kauppa. Maataloudessa tuotanto-osaaminen korostuu. Vahva keskinäisriippuvuus, heikko panosomavaraisuus. Alueellisesti vaihteleva yli/aliomavaraisuus tuotteissa. Rahamääräinen tuotantokustannus ohjaa: mittakaavaetuja, keskittymistä. Fossiili- ja tuontipanosiin nojaava tuotantotapa. Merkittävä ympäristökuormitus, vähäinen maatalousluonnon monimuotoisuus. Kulutus, kauppa ja jakelu keskiössä. Haavoittuvuudet liittyvät mm. keskittymiseen, yksipuolistumiseen ja fossiiliriippuvuuteen.

AGROEKOLOGIAREGIIMI Omavarainen ruokajärjestelmä

Maatalous on monimuotoista, osin pienimuotoista. Jalostusta myös maataloilla sekä paikallisesti. Maataloudessa monipuolinen osaaminen korostuu. Maatilat/tilaryhmät/kylät ovat ravinne- ja energiaomavaraisia. Paikallisesti merkittävä tuote- ja panosomavaraisuus. Kestävyysetu ohjaa: monipuolistumista, hajautumista, paikallistumista. Fossiilipanoksista on luovuttu ja ne on korvattu monipuolisilla paikallisilla energialähteillä (mm. biokaasu). Luomun tyyppiset viljelymenetelmät, kiertotalous. Vähäinen ympäristökuormitus, korkea maatalousluonnon monimuotoisuus. Monipuolisuus, paikallisuus ja omavaraisuus keskiössä. Haavoittuvuudet liittyvät mm. hintakilpailukykyyn, satotasoihin sekä työvoima- ja osaamistarpeisiin.

SÄHKÖREGIIMI High tech -ruokajärjestelmä

Koneiden tekemää ruokaa. Tuotanto irrotetaan merkittävältä osin maasta ja eläinkannasta automaation, robotiikan, esineiden internetin, vertikaaliviljelyn ja laboratorioruuan avulla. Isot tuotantoyksiköt. "Maataloudessa" kone- ja sähkötekniikan osaaminen korostuu. Vahva riippuvuus laite- ja ohjelmistotoimittajista sekä sähköstä. Alueellisesti vahvasti vaihteleva yli/aliomavaraisuus tuotteissa. Pääoman saatavuus ja soveltuvuus koneistamiseen ohjaavat: keskittymistä. Sähkön tarve kasvaa ja sen tuotantoa ohjaa rahamääräinen tuotantokustannus. Maatalous alkaa toimia teollisuuden periaatteilla. Vaikeasti ennakoitava ympäristökuormitus, olematon maatalousluonnon monimuotoisuus. Työpanoksen minimointi ja tehokkuus keskiössä. Haavoittuvuudet liittyvät mm. teknologia- ja sähköriippuvuuteen, keskittymiseen, pääomatarpeisiin ja tietoturvaan.

RUOKAVARMA-hanke

Hankkeessa tarkasteltiin nykyisen ja kahden vaihtoehtoisen ruokajärjestelmän haavoittuvuuksia ja selvitettiin mahdollisuuksia niiden poistamiseen.

Nykyistä ruokajärjestelmää kuvataan keskinäisriippuvuuteen perustuvaksi; vaihtoehtoisia puolestaan omavaraiseksi ruokajärjestelmäksi ja high tech -ruokajärjestelmäksi.

Hankkeen toteuttivat Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Jyväskylän yliopiston kauppa- korkeakoulu ja E2 Tutkimus. Hankkeessa tehtiin kirjallisuuskatsaus, järjestettiin työpaja, haastateltiin 36 asiantuntijaa ja tehtiin kysely 167 asiantuntijalle. Vuosina 2021-2023 toteutettua hanketta rahoittivat maa- ja metsätalousministeriö (MAKERA) ja MTK.

Regiimin käsite

Regiimi on järjestelmän vakiintunut ja tiettyä aikana hallitseva organisoitumistapa, johon kytkeytyvät mm. instituutiot, valta-asetelmat, teknologia ja politiikka.

Vakiintuneen regiimin sisällä on "liimaa" (taloussuhteita, sopimuksia, jaettuja normeja ja käytänteitä, uponneita kustannuksia), joka pitää sitä koossa ja saa sen vastustamaan suuria muutoksia.

Suomen ruokajärjestelmän historiassa on tunnistettavissa mm. laajentumisregiimi (1334-1721), edistysregiimi (1722-1868), karjalousregiimi (1869-1918), esimoderni regiimi (1919-1944), modernisaatioregiimi (1945-1994) ja globalisaatioregiimi (1995-). Regiimit ovat vaihtuneet syvissä ja pääosin lyhytkestoissa kriiseissä, jolloin ruokaturva on heikentynyt.